

TAJNA KRŠTENJA U DOSADAŠNJEM EKUMENSKOM DIJALOGU

Dr. Ratko PERIĆ (Rim)

Uvod

U ovih 25 godina po završetku II. vaticanskog sabora teološki dijalog zauzimao je posebno mjesto u međucrkvanim i međuvjerskim odnosima Istoka i Zapada. Nema Crkve koja se nije uključila u ekumensko strujanje i razgovore, i to o pitanjima izrazito crkvene naravi ili o problemima koji potresaju suvremenim svijetom. Od crkvenih tema sakramentu krštenja pripada temeljna uloga. Spominjemo teološke razgovore između anglikanaca i luterana,¹ Svjetskoga saveza baptista i Svjetskoga saveza reformiranih Crkava,² između pentekostalaca i rimokatolika,³ između Kristovih učenika i rimokatolika.⁴ Mi se u ovom pregledu zaustavljamo samo na crkvenoj razini bilateralnoga teološkog dijaloga o krštenju između Katoličke Crkve i Pravoslavnih Crkava, uključujući i naše domaće područje, te na multilateralnom kršćanskom doktrinalnom dokumentu iz Lime, odnosno na tekstu BEM Ekumenskog Vijeća Crkava, sažimajući neke istaknutije odgovore na taj usklađeni tekst. Držimo se isključivo ekumenskog vida krštenja, ostavljajući po strani njegove druge dimenzije, ko-

¹ Usp. H. MEYER – L. VISCHER (ed. by) *Anglican – Lutheran Conversation, Pullach Report 1972*, u: *Growth in Agreement*, World Council of Churches, Faith and Order, Paper 108, Geneva 1984, str. 14–34; krštenje: s. 22.

² Usp. Baptist – Reformed Conversation, *Report 1977*, *ondje*, 132–151, krštenje: 138–147.

³ Usp. Pentecostal – Roman Catholic Conversation, *Report 1976*, u: *Growth in Agreement*, 422–431, krštenje: 424–427.

⁴ Usp. Disciples – Roman Catholic Conversations, *Report 1981*, *ondje*, 154–166, krštenje: 158–160. Vidi također *Report on the International Commission for Dialogue between Disciples of Christ and the Roman Catholic Church (1977–1981)*, u: *Information Service*, II–III/1982, krštenje: br. 23–39, str. 68–69.

liko god bile korisne za teološku raspravu.⁵ Također redovito upotrebljavamo izraz krštenje, iako je u hrvatskom jeziku, osobito u nazivlju starijega datuma, poznat i pojam krst.⁶

I. KRŠTENJE U DIJALOGU IZMEĐU KATOLIKA I PRAVOSLAVACA

1. Stajalište Katoličke Crkve

Drugi vatikanski sabor izradio je svoj službeni dekret o ekumenizmu *Unitatis redintegratio* na pretpostavci da vjera u Krista i krštenje ispravno podijeljeno u kršćanskim Crkvama i crkvenim zajednicama već označuje neko naše zajedništvo. »Oni, naime, koji u Krista vjeruju i valjano su primili krst, tvore neko, iako ne savršeno zajedništvo s Katoličkom crkvom«. ⁷ To pogotovo vrijedi za istočne Crkve koje »imaju prave sakramente, a u prvom redu, snagom apostolskog nasljedstva, svećeništvo i Euharistiju, te se s najčvršćim vezama s nama još povezuju«. Stoga neko zajedništvo u bogostovlju, pod određenim uvjetima, nije samo moguće nego i preporučljivo.⁸

2. Zajednički dokument katolika i pravoslavnih o krštenju, Bari 1987.

Ipak, ima petnaestak godina kako su Katolička Crkva i svih četrnaest Pravoslavnih Crkava, koje žive u kanonskom zajedništvu i koje na pravoslavnom planu koordinira ekumenski patrijarhat (Carigrad, Aleksandrija, Antiohija, Jeruzalem, Rusija, Srbija, Rumunjska, Bugarska, Cipar, Grčka, Gruzija, Poljska, Češka – Slovačka, Finska) po prvi put u povijesti ušle cjelovito u teološki dijalog, i to preko Mješovitoga koordinacijskog odbora koji priprema teme i dostavlja ih Međunarodnoj teološkoj komisiji. Ova je do sada imala šest plenarnih zasjedanja i objavila pet temeljnih teoloških dokumenata.⁹ Ti zajed-

⁵ Na pr. *Služba Božja* 3/1977 sadrži više teološko-pastoralnih članaka o sakramentu krštenja; isto tako *Bogoslovska smotra* 1–2/1978 posvećena je temi *Krštenje – početak kršćanskog života*. Tu se može naći daljnja literatura. Ističemo iz toga zbornika članak J. KOLARIĆA, *Krštenje kod različitih crkvenih zajednica zapadnog tipa*, 96–98. Vidi također od istoga pisca o krštenju u: *Kršćani na drugi način*, Veritas, Zagreb 1976; *Istočni kršćani*, Veritas, Zagreb 1982; *Pravoslavni*, Veritas, Zagreb 1985.

⁶ Usp. J. ŠETKA, pojmovi *Krst i Krštenje* u: *Hrvatska kršćanska terminologija*, Split 1976, 141–142.

⁷ *Unitatis redintegratio* 3,1; *Lumen gentium* 15,1: »Crkva priznaje da je zbog više razloga povezana s onima koji su kršteni i nose časno kršćansko ime, ali ne ispovijedaju cjelovitu vjeru ili ne obdržavaju jedinstvo zajedništva pod Petrovim nasljednikom.« Vidi prijevod i odgovarajući komentar M. ZOVKIĆA, *Dogmatska Konstitucija o Crkvi – Lumen gentium*, FTI, Zagreb 1977; Vidi također *Dekret o ekumenizmu – Unitatis redintegratio*, FTI, Zagreb 1987.

⁸ Usp. UR, 15,3 i 8,4; *Ekumenski direktorij*, I (1967) br. 11–12.

⁹ Usp. I. plenarno zasjedanje: Patmos-Rodos 1980, *Polazište za dijalog*, vidi prikaz u *Crkva u svijetu*, 2/1986, 177–190; II. plenarno zasjedanje: München 1982, *Otajstvo Crkve i Euharistije u svjetlu Otajstva Svetoga Trojstva*, vidi uvod i prijevod u *CUS*, 3/1988, 272–279. III. plenarno zasjedanje: Kreta 1984; IV. plenarno zasjedanje (prvi dio): Bari 1986, (drugi dio) Bari 1987, *Vjera, sakramenti i jedinstvo Crkve*, vidi uvod i prijevod u *CUS*, 2/1989, 165–175; V. plenarno zasjedanje: Ussi Valamo 1988, *Sakrament reda u*

nički tekstovi predstavljaju ozbiljnu osnovu za daljnji dijalog sa dva glavna uporišta: prvo, zajedničko sakramentalno poimanje Crkve i, drugo, zajednički pogled na crkveno zajedništvo koje raščlanjuje jedinstvo u zakonitoj različitosti.¹⁰ Nas osobito zanima dokument koji je imao poprilično spor i sporan put od punih pet godina od začetka do svršetka: *Vjera, sakramenti i jedinstvo Crkve*,¹¹ u kojem se nalazi nauka o krštenju. U njemu ćemo promotriti tri bitne točke:

a) *Vjera i krštenje*. Načelno svaki sakramentat pretpostavlja i izražava vjeru Crkve koja ga slavi. A slavljenje sakramenata očituje i ponazočuje otajstvo koje se slavi (br. 6). I ne radi se samo o vjeri u dotičan sakrament, nego o cjelokupnosti vjere u Crkvi. Zato »naše dvije Crkve – veli Komisija – izražavaju na tom području svoje uvjerenje načelom: *Lex orandi lex credendi* (zakon moljenja jest zakon vjerovanja). Za njih je liturgijska predaja autentičan tumač Objave i stoga mjerilo ispovijedanja prave vjere« (br. 14).¹² Ispovijest vjere jest *conditio sine qua non* primanja sakramenata. To se najvidljivije očituje u liturgiji krštenja, bilo u bizantskom bilo u latinskom obredu, gdje sakramentu uvijek prethode molitve odnosno pitanja o vjeri i o ispovijesti vjere s jednim ili više članaka vjerovanja. U Crkvama na Istoku redovito se upotrebljava nicejsko-carigradski *credo*, a u Crkvama na Zapadu tzv. »Apostolski« simbol (br. 20). U prvom tisućljeću, u kojem su kršćani živjeli u punu zajedništvo, raznolikost teoloških obrazaca, čak i simbola vjere nije ugrožavala sakramentalno zajedništvo. Ali, nije svaka različnost prihvatljiva i provodljiva, nego samo ona koja u raznolikim i međusobno dopunskim izričajima sadrži istu vjeru. Kad različitost postaje takvo odudaranje da vodi k razdoru, onda nema više zajedništva ni u vjeri ni u ljubavi.

b) *Jedinstvo i specifičnost sakramenata inicijacije*. Temelj jedinstva Crkve jesu sakramenti inicijacije: krštenje, krizma i Euharistija, koji se promatraju kao jedna cjelina (br. 37). Prema zajedničkim Ocima doktrinalno značenje krsnih obreda jasno pokazuje da sakramenti inicijacije tvore jedinstvo. Ono je naglašeno u istočnoj Crkvi, dok zapadna Crkva to ne niječe, nego na liturgijskoj i disciplinskoj ravni ističe posebnost svakoga sakramentalnog čina (br. 38). »Drevni uzorak« s ove četiri točke: ustanova katekumenata, *credo* prije krštenja koje podjeljuje biskup ili svećenik okružen đakonima, krizma koju na zapadu podjeljuje biskup, na istoku prezbiter u odsutnosti biskupa, i Euharistija koju primaju novokršteni i novopotvrđeni (br. 40), ostaje »ideal« za

sakramentalnom ustrojstvu Crkve, s posebnim osvrtom na važnost apostolskog nasljedstva za posvećenje i jedinstvo naroda Božjega, vidi uvod i prijevod u *CUS*, 3/1989, 270–277. VI. plenarno zasjedanje: München 1990, *Déclaration de la commission mixte pour le dialogue théologique catholique-orthodoxe sur l'unitarisme* u: *Service orthodoxe de presse*, juin/juillet, 149/1990, 25–27.

¹⁰ O tome je sažeto pisao podtajnik Papinskog vijeća za promicanje kršćanskog jedinstva, član Komisije, E. FORTINO, *Il dialogo teologico fra la Chiesa cattolica e la Chiesa ortodossa 1979–1987*, u: *La Chiesa cattolica oggi nel dialogo*, *Corso breve di ecumenismo*, vol. IX, Centro pro unione, Roma 1988, 7–20.

¹¹ Usp. Drugi temeljni dokumenat katoličko-pravoslavnog dijaloga, s uvodom i prijevodom: *Vjera, sakramenti i jedinstvo Crkve*, U: *CUS*, 2/1989, 165–175.

¹² S obzirom na spomenuto liturgijsko načelo usp. V. PERI, *Lex orandi – lex credendi: attualità ecumenica di un assioma tradizionale. Il documento di Bari (1987) su: Fede, sacramenti e unità della Chiesa*, u: *Rivista Liturgica*, t. 75, 1988, 599–636.

obje Crkve, jer odgovara što je moguće točnije prihvaćanju svetopisamske i apostolske predaje, djelu prvih kršćana svih Crkava koje su živjele u potpunu međusobnu zajedništvu (br. 46). »Na Istoku je zadržano vremensko jedinstvo liturgijskog slavlja triju sakramenata, naglašavajući na taj način jedinstvo djela Duha Svetoga i puninu prijtelovljenja djeteta crkvenom sakramentalnom životu. Na Zapadu sve se više išlo za tim da se potvrdom/krizmom zadrži povezanost krštenika s biskupom. Zato prezbiteri nisu bili redovno osposobljeni dijeliti potvrdu« (br. 48). Komisija govori (br. 51) o nekim »shvatljivim prigovorima i suzdržanostima«, i od pravoslavnih i od katolika, koje potiču na razmišljanje, s obzirom na pastoralnu praksu u rimokatolika da se prvoj pričesti pripuštaju krštenici koji još nisu primili potvrdu.¹³ Ta »praksa nikada ne smije izgubiti iz vida smisao za početnu predaju i njezinu doktrinalnu važnost«. Riječi su gotovo doslovno uzete iz jednoga prethodnog nagovora Ivana Pavla II.¹⁴ Dokument na kraju (br. 53) podsjeća na značajno načelo proglašeno na Carigradskom koncilu (879–880), koji Rimsku Crkva smatra osmim ekumenskim, a istočne Crkve desetim pokrajinskim, gdje je rečeno, iako u kontekstu nije izričito govor o sakramentima, da svaka Crkva ima neke svoje vlastite predaje i običaje koji su dopušteni i priznati.¹⁵

c) *Istosti i različnosti u nauci o krštenju*. Komisija navodi sedam bitnih točaka nauke o krštenju u kojima su obje Crkve jednodušne:

- Nužnost krštenja za spasenje;
- Učinci krštenja, napose novi život u Kristu i oslobođenje od iskonskog grijeha;

- Prijtelovljenje Crkvi po krštenju;
- Odnos krštenja prema Presvetom Trojstvu;
- Bitna veza krštenja sa smrću i uskrsnućem Gospodnjim;
- Uloga Duha Svetoga u krštenju;
- Nužnost vode koja očituje značaj krštenja kao zdenca novoga rođenja

(br. 49).

Ali postoje i neke razlike s obzirom na krštenje:

– *uronjavanje/polijevanje*: Katolička Crkva, iako priznaje prvotnu važnost krštenja uronjavanjem, krštenje obično dijeli polijevanjem. Pravoslavna Crkva naučava da se polijevanje upotrebljava samo u potrebi.

– *djelitelj*: u Katoličkoj Crkvi dakon može biti redovan djelitelj krštenja (br. 50). U pravoslavnoj to je prezbiter.

¹³ A. de HALLEY u članku *Foi, baptême et unité. A propos du texte de Bari*, u: *Irénikon*, 2/1988, str. 162. pita se da li ti prigovori i suzdržanosti ne samo pravoslavaca upućuju na razliku koja »u liturgijskoj praksi između dviju predaja« izaziva »problem doktrinalnog suglasja, koje bi se moglo promatrati kao ozbiljna zapreka zajedništvu« (br. 4).

¹⁴ Usp. govor pape IVANA PAVLA II. francuskim biskupima u pohodu *ad limina*, u: *L'Osservatore Romano*, 28. III. 1987: *Baptême et confirmation sont étroitement liés. Ces deux sacrements, au cours des premiers siècles, étaient donnés dans une même célébration. Cette pratique est encore en usage chez nos frères d'Orient, où la chrismation précède toujours l'eucharistie, et aussi en Occident pour les adultes. (...) Toutefois, vous savez que cette pratique appelle une réflexion théologique approfondie. La pratique actuelle ne doit jamais faire oublier le sens de la tradition primitive et orientale.*

¹⁵ *Concilium Constantinopolitanum*, 879–880, sess. IV (MANZI, XVII, 489B): »Svako sjedište (crkveno) primilo je od predaje neke drevne običaje. Ne treba uzajamno

– *vremenski slijed*: krštenje, krizma i Euharistija. Vrijedno je spomenuti da se takav redoslijed po prvi put spominje u *Apostolskoj predaji* Hipolita Rimskoga, u početku III. stoljeća. U nekim latinskim Crkvama, iz pastoralnih razloga, krštenoj se mladeži počela dijeliti Euharistija prije krizme, iako se nikada nisu dokidale upute koje su govorile o tradicionalnu rasporedu. U pravoslavnih nije takva praksa. Razmak: kad se krštenje u katoličkoj Crkvi podjeljuje maloj djeci, s njime se ne daje istovremeno i krizma s Euharistijom, kao što se čini u pravoslavnih. Ali treba podsjetiti da i u Katoličkoj Crkvi, kad se krštenje daje odraslima, odmah slijedi krizma i sv. pričest (br. 51).

3. Kritički osvrt

a) *Problem uzajamna priznanja valjanosti krštenja*. Još u Münchenu 1982. uz temu o *Vjeri, sakramentima i jedinstvu Crkve* naznačeno je i pitanje: priznanja sakramenata između Crkava: »Do koje je točke moguće reći da se priznaje krštenje jedne Crkve bez sudjelovanja na sv. euharistiji te Crkve? Kako n ožemo imati jedinstvo s obzirom na samo jedan ili dva sakramenta od ovih sakramenata inicijacije?« Komisiji su izričito bila postavljena ta pitanja, ali kako u dokumentu nema nikakva odgovora na to, neki teolozi misle da se radi o veoma krupnoj činjenici.¹⁶ Iz gore izloženoga jasno proistječe da Katolička Crkva priznaje bez ikakva sustezanja punu istinu i valjanost pravoslavnoga krštenja. Unatoč tome, nigdje se ne tvrdi uzajamno priznanje naših krštenja. To znači da Komisija ne bi mogla pošteno priznati da je Pravoslavna Crkva na svojoj službenoj razini sigurna u valjanost rimokatoličkoga krštenja. Ipak neke Pravoslavne Crkve i vrlo istaknuti njihovi hijerarši i teolozi jasno to priznaju,¹⁷ ali za Pravoslavnu Crkvu kao cjelinu ne može se ustvrditi da je posve uvjeren u istinu i valjanost krštenja koje je podijeljeno u Rimokatoličkoj Crkvi kao sakrament koji Bog želi za svoju Crkvu.

Član Komisije, kanadski dominikanac J. M. Tillard, kaže da je u Bariju 1987. sastavljen jedan paragraf, kasnije ispušten, u kojem su članovi Komisije pokušali iznijeti tu situaciju. U paragrafu je »ustvrđeno da sve Pravoslavne Crkve dijele veliku zbunjenost nad rimokatoličkim krštenjem; da postoje mnoga mišljenja o tom predmetu u pravoslavnom svijetu, te je, konačno, re-

raspravljati ili polemizirati o njima. Sa svoje strane Rimaska Crkva čuva običaje koji su njoj vlastiti. I dobro je da je tako. S druge strane Carigradska Crkva čuva, također, neke običaje koji su njoj vlastiti i koje je primila od početka. Tako je i za druga prijestolja Istoka.«

¹⁶ Usp. E. LANE, *Foi, sacraments de unité. Reflexions complementaires sur le document de Bari*, u: *Irénikon*, 2/1988, 189–205, osobito: 189–190.

¹⁷ Usp. Govor carigradskog ekumenskog patrijarha DIMITRIOS I, 30. XI. 1977. delegaciji katoličke Crkve na Fanaru, objavljen u *Information Service* (engl.), 2/1978, 2–4, gdje se izjavljuje (s. 3): »Bez sustezanja kažemo da područje sakramenata pruža široko i prikladno polje za plodonosan dijalog. Mi to kažemo u vidu dviju sljedećih temeljnih činjenica: prvo, budući da imamo iste sakramente, to znači isto krštenje, istu Euharistiju, isto svećeništvo u neprekinutu apostolskom ređenju; i isto tako dijelimo glavne doktrinalne točke s obzirom na druge sakramente: krizmu, brak, ispovijed, bolesničko pomazanje..., budući da imamo zajednički polog vjere na tom području, mi možemo zajedno istraživati u konstruktivnu dijalogu putove našem jedinstvu u Kristu«. Deset godina kasnije u zajedničkoj izjavi pape IVANA PAVLA II. i carigradskog patrijarha, 7. XII. 1987., *Information service*, 1/1988, s. 29. kaže se: »Budući da je svaka od

čeno da prava pravoslavna mišljenja drže da su članovi Rimokatoličke Crkve primili spasotvornu milost, ali po načelu ekonomije. Tako je rimokatoličko krštenje u istoj kategoriji kao mnogi istočni obredi koji se obavljaju u potrebi. To krštenje prenosi kršćansku milost, ali ono nije put koji Bog želi da se ona normalno dade. Rimokatoličko krštenje nije ni prazna ceremonija ili isprazan obred. Ali, unatoč tome, ono je neki abnormalan izvor milosti Božje.¹⁸ Po tom načelu *oikonomije* Pravoslavne Crkve dopuštaju da su, unatoč tome, rimokatolički vjernici pravi kršćani. Tillard primjećuje u takvu stavu očito protuslovlje: s jedne strane službena pravoslavna nauka tvrdi da se Kristova milost daje samo po krštenju, a s druge strane, ta se ista milost može primiti po obredu koji nije onaj koji Bog želi. Ali Tillard smatra da je razlog mnogo dublji, ne samo liturgijski, nego ekleziološki. Prema pravoslavcima, nije toliko važan obred, koliko je važna zajednica vjere u kojoj se obred vrši. Ta zajednica mora biti autentična, prava, pravoslavna. Postoji razlika između pravoslavaca i katolika u poimanju odnosa Crkve i krštenja. Katolici smatraju da zbog naravi sakramenta i njegove bitne veze s vjernošću Bogu, svaki krštenik pripada Crkvi Božjoj. Stoga je Crkva Kristova širi pojam od Crkve Rimokatoličke, koja je konkluzivnog a ne ekskluzivnog značaja.¹⁹ Pravoslavci službeno naučavaju nešto drukčije: zbog naravi Crkve samo oni koji primaju krštenje u Pravoslavnoj Crkvi, jesu pravo kršteni. Krštenje je u Crkvi. Službeno to se nikada nije mijenjalo, i samo ekumenski sabor može drukčije odlučiti. Dakle, ono što mi kažemo za Euharistiju: da se ona pravo slavi u onoj Crkvi koja ima neprekidnu vezu s apostolskom zajednicom, tako pravoslavci kažu za krštenje. Mi to njima priznajemo, oni nama toga službeno ne priznaju. Iz toga proizlazi zaključak da ekumenski dijalog ne bi trebao poći od problema priznanja ili nepriznanja krštenja, nego od šire rasprave o biti i naravi same Crkve.²⁰

b) *Katolički odgovori na pravoslavne prigovore.* Već smo spomenuli neke sumnje pravoslavnih s obzirom na istovjetnost katoličkog i pravoslavnoga krštenja: 1. puno trostruko uranjanje nije uobičajen katolički obred; 2. krštenje se, kad se radi o djeci, redovito ne slavi s krizmom i s Euharistijom; 3. novi Zakonik crkvenoga prava priznaje dakone redovnim služiteljima krštenja; i 4. krizma se obično prima poslije prve pričesti. Sve to utječe na činjenicu da su pravoslavci suzdržani u priznanju istovjetnosti katoličkih sakramenata s pravoslavcima.

naših Crkava primila i slavi iste sakramente, one bolje shvaćaju, kad je jedinstvo u vjeri osigurano, određenu različenost izraza, često dopunsku, te od vlastitih običaja ne stvara zapreku nego obogaćuje život Crkve i razumijevanje, uvijek nesavršeno, objavljenog otajstva«.

¹⁸ J.M.R. TILLARD, *Baptism: New Problems and New Questions*, u: *Ecumenical Trends*, (New York), 2/1988, 17–20, citat: 18–19.

¹⁹ Usp. F. A. SULLIVAN, »Sussiste« la Chiesa di Cristo nella Chiesa cattolica romana? u: R. LATOURELLE (a cura di) Vaticano II: Bilancio e prospettive. Venticinque anni dopo (1962–1968), II, Cittadella editrice, Assisi 1987, 811–824.

²⁰ J. M. TILLARD, *nav. čl.*, str. 19; O ovoj problematici usp. studije i refleksije ovih članova Komisije: A. de HALLEY, *nav. čl.* 166–167; E. LANNE, *nav. čl.* 189–190; W. HRYNIEWICZ, *Der Dialog der Schwesterkirchen*, u: *Ostkirchliche Studien*, (Würzburg) 4/1987, 311–326, osobito: 317–319; F. BOUWEN, *Bari 1987: Conclusion de la quatrième session de la Commission internationale pour le dialogue théologique entre l'Église catholique et l'Église orthodoxe*, u: *Proche Orient Chrétien*, (Jérusalem) 1–2/1987, 102–120, napose: 107–108. E. FORTINO, *Un progresso certo e costante nel dialogo Cattolico-Ortodosso*, u: *Unitas* (Roma), 2/1987, 107–111.

Umjesto da se sablažnjavaju zašto pravoslavni službeno nigdje nisu priznali rimokatoličko krštenje, katolički teolozi radije posežu za studijem crkvene nauke i prakse. Na glavne prigovore mogu se naći dokumentarni odgovori.²¹

– *Uronjavanje ili polijevanje*. Isusov nalog (Mt 28,19) nije nigdje specificirao liturgijski obred krštenja: uronjavanjem ili polijevanjem. Na zasjedanju u Bariju bilo je rečeno da stare ikone prikazuju Isusa kako stoji u vodi, a Ivan ga Krstitelj polijeva po glavi. S kraja I. stoljeća *Didachai ton Apostolon* svjedoče i o jednostavnu polijevanju.²² Praksa Rimske Crkve poznaje uronjavanje od *Apostolikè Paradosis* sv. Hipolita (antipape) s početka III. stoljeća. Zato su i građeni veliki baptisteriji u Rimu, Parmi, Pisi još od Konstantinova vremena. Tek od IV. stoljeća uobičajeno je trostruko uronjavanje u ime Presvete Trojice, i to je doslovno tumačenje riječi *baptizein*. Sv. Toma Akvinski u XIII. vijeku naučava da je uronjavanje uobičajenije i preporučljivije.²³ I tko bi radio drugačije, osim u slučajevima potrebe, teško bi griješio, ali je krštenje valjano.²⁴ Katolička je Crkva uvijek naučavala prednost uronjavanja, ali je iz praktičnih razloga vršila obred polijevanjem.²⁵ Važna je »kupelj novoga rođenja i obnavljanje po Duhu Svetom« (Tit 3,5). Uostalom, ne treba smetnuti s uma činjenicu da su milijuni pravoslavaca po svijetu također kršteni samo polijevanjem. I to više nije iznimka, nego normalna pojava.²⁶

– *Redoslijed sakramenata inicijacije*. Komisija preporučuje da »drevni obrazac« (br. 40) koji bi nam trebao biti »ideal«, treba odgovarati što je moguće točnijem prihvaćanju svetopisamske i apostolske predaje (br. 46). Neki teolozi primjećuju da ta patristička veza s novozavjetnom praksom nije posve jasna povjesničaru, ne samo zato što ima poprilično vremena zastrta tamom, a nema razdoblja sveopćega prihvaćanja ujednačene prakse krsnih obreda, nego jer je razmak od IV. do VI. stoljeća obilježen dubokim promjenama konstantinovske ere, gdje je bila nužna prilagodba novim prilikama.²⁷ Po tom »drevnom uzorku«, koji je sadržan u *Apostolskoj Predaji* Hipolitovoj, i koji je

²¹ Usp. M. MACCARONE, *L'unità del battesimo e della cresima nelle testimonianze della liturgia romana dal III al XVI secolo*, u: *Lateranum*, 1/1985, 88–152; V. PERI, *I sacramenti della iniziazione cristiana. Usi liturgici propri delle chiese e unità della fede*, u: *Studi ecumenici*, 3/1985, 383–411. Isti, *Una anomalia liturgica: la cresima dopo la prima comunione*, in: *Rivista Liturgica*, CXXIII/1986, pp. 251–291.

²² *Didache seu Doctrina Duodecim Apostolorum*, br. 7: »S obzirom na krštenje, krstite ovako: u ime Oca i Sina i Svetoga Duha, u tekućoj vodi. Ako pak nemaš tekuće vode, krsti u drugoj vodi; ako ne možeš u hladnoj, onda u toploj. U nedostatku jedne i druge, polij tri puta vodom po glavi u ime Oca i sina i Svetoga Duha...«. R. DE JOURNEL, *Enchiridion Patristicum*, 19. izd., Herder, Freiburg Br. 1956, 1–2; J.–P. AUDET, *La didachè. Instructions des Apôtres*, Paris 1958, 232–233.

²³ S. THOMAS AQUINAS, *Summa Theologiae*, III pars, quaest. 66. art. 7.2: *Ad Secundum dicendum quod in immersione expressius representatur figura sepulturae Christi: et ideo hic modus baptizandi est communior et laudabilior.*

²⁴ *Nav. dj.*, art. 8, corpus: *Sed, cessante tali causa, communiter observatur in baptismo trina immersio. Et ideo graviter peccaret aliter baptizans, quasi ritum Ecclesiae non observans. Nihilominus tamen esset baptismus.*

²⁵ *Rimski obrednik. Krštenje*, (izd. KS, Zagreb 1970, str. 10) br. 22: »Po pravu može se upotrijebiti i obred uronjavanja, koji je prikladniji za označavanje sudioništva u Kristovoj smrti i uskrsnuću, a tako i obred polijevanja.«

²⁶ Usp. W. HRYNIEWICZ, *nav. čl.*, 315.

²⁷ A. de HALLEUX, *nav. čl.* s. 159.

postao važeći za sve drevne Crkve, u jednom se slavju primalo krštenje, zatim potvrda i na kraju Euharistija.²⁸ Međutim, istraživači nalaze iznimke i slučajeve, npr. Sirijska crkva i antiohijska sredina te Kapadocija, i Carigrad čak do V. stoljeća, gdje se obred inicijacije odvijao ovim čudnim redom; krizma, krštenje, Euharistija.²⁹ A nije to malo odstupanje od »drevnoga uzorka«. Uostalom, nešto slično nalazimo i u apostolsko doba (usp. *Dj* 10,44–48). Tijekom je stoljeća na Zapadu došlo do pripuštanja krštenika prvoj pričesti prije krizme. Pravoslavni u tome vide nedopušteno izvrtnje predaje i teološko-liturgijskih načela. Katolici odgovaraju da je s vremenom iz pastoralnih razloga došlo do preokreta: »Zapadna Crkva više je voljela očuvati u obredu krizme biskupovu nazočnost na štetu vremenskoga slijeda slavja svih triju sakramenata. Istočna Crkva više je pak voljela očuvati jedinstvo obreda u vremenu slavja, odričući se redovne nazočnosti biskupa u završnu dijelu obreda, tj. u dijeljenju krizme.«³⁰ Osim toga, II. vatikanski sabor i Zakonik crkvenoga prava iz 1983. iznose temeljno usmjerenje Katoličke Crkve u nužnoj i unutrašnjoj povezanosti tih triju sakramenata.³¹

– *Djelitelj sakramenta krštenja*. U apostolsko doba nema ujednačene prakse. Đakon Filip krsti Etiopljanina (*Dj* 8,38). Pavao će uzviknuti: »Ne posla me Krist krstiti, nego navješćivati Evanđelje« (*1 Kor* 1,17), a sam će u toliko prigoda krštavati cijele obitelji (*Dj* 2,39; 16, 15.33). Predaja je također neujednačena. Prvotna predaja Antiohije poznaje đakone kao uobičajene djelitelje krštenja.³² Sv. Ignacije Antiohijski, ističući da se bez biskupa ne može krštavati ni slaviti gozba ljubavi, naglašava nužnost Crkve³³. Slično i Tertulijan.³⁴ Sv. Ćiril Jeruzalemski naučava da biskupi, prezbiteri i đakoni dijele krštenje.³⁵ Sv. Toma Akvinski navodi da je đakon samo poslužitelj višim poglavarima prigo-

²⁸ V. PERI, *I sacramenti dell'iniziazione cristiana*, u: *Studi ecumenici*, 3–4/1985, 383–385.

²⁹ Usp. E. LANNE, *nav. čl.*, 194–195. Vidi G. KRETSCHMAR, *Nouvelles recherches sur l'initiation chretienne*, u: *La Maison-Dieu*, No. 132, 1977, 7–32, osobito s. 12ss; Pravoslavni teolog J. ZIZOULAS, *Cristologia, pneumatologia e istituzioni ecclesiastiche*, u: *Cristianesimo nella Storia*, vol. II, fasc. I, (Bologna) 1981, 111–127, na str. 115. piše: »Dobro je poznato da je u Siriji i Palestini potvrda liturgijski prethodila krštenju, barem do IV. stoljeća, dok se drugdje naprotiv održavala crkvena praksa koja je naknadno trebala svugdje prevladati, tj. da potvrda dođe poslije krštenja.«

³⁰ Tako V. PERI, talijanski teolog, jedini laik s katoličke strane u Komisiji, *nav. čl.*, 385.

³¹ *Zakonik kanonskog prava*, (izd. Glas Koncila, Zagreb 1988), kan. 842, par. 2: »Sakramenti krštenja, potvrde i presvete euharistije tako su međusobno povezani da se traže za potpuni pristup u kršćanstvo«.

³² Usp. *Didascalia et Constitutiones Apostolorum*, vol. I, Paderborn 1905, 210; Vidi također E. LANNE, *nav. čl.*, 198 s opsežnijom literaturom.

³³ S. IGNATIUS ANTIOCH., *Ad Smyrnaeos* 8; PG 5, 714: *Non licitum est sine episcopo neque baptizare, neque agapem facere.*

³⁴ TERTULLIANUS, *De baptismo* 17; PL 1, 1326–1327: *Dandi quidem (baptismum) habet jus summus sacerdos, qui est episcopus. De hinc presbyteri et diaconi, non tamen sine episcopi auctoritate.*

³⁵ S. CIRYLLUS HIEROSOLYMITANUS, *Cat. XXXV*; PG 33, 1009AB: *Katà gàr tòn kairòn tou baptisματος, 'otan prosélthes 'epi ton episkópon, è presbytéron è diakónon.*

dom krštenja.³⁶ U prijašnjem Zakoniku crkvenoga prava iz 1917. (kan. 741) stajalo je da je đakon izvanredan, a u novom iz 1983. (kan. 861,1) kaže se da je redovan služitelj krštenja.³⁷ Rimski obrednik krštenja propisuje da su redoviti krstitelji: biskupi, prezbiteri i đakoni.³⁸ Prema tome, kroz cijelu povijest Crkve đakonova je dužnost bila i asistirati biskupu prigodom dijeljenja sakramenata, i krštavati.

4. Stav Srpske Pravoslavne Crkve prema sakramentima Katoličke Crkve

U jesen 1969. godine zagrebački *Glas Koncila* objavio je razgovor s novo-hirotonisanim episkopom SPC drom Danilom Krstićem, vikarnim episkopom patrijarha Germana.

Na pitanje: Drže li pravoslavni da su katolici valjano kršteni? Episkop odgovara:

– *To zavisi o dve tradicije u Pravoslavnoj Crkvi; to su akriivija – strogost i ikonomija – blagost. I uvek se mora imati u vidu svaki pojedini slučaj. Pravoslavna Crkva katoliku koji njoj prilazi obično samo daje miropomazanje (svetu potvrdu).*

Zar i onome kojega je katolički biskup već krizmao?

– *Da, zato što je miropomazanje znak pravoslavnog episkopata koji je jedini garant jedinstva.*

(...)

Ako se pravoslavni vjernik nalazi u smrtnoj opasnosti, npr. umire u bolnici, a nema blizu pravoslavnog svećenika, smije li se ispovijediti, i pričestiti kod katoličkog svećenika?

– *Za nas sakramenti postoje samo u Pravoslavnoj Crkvi. To se pitanje uopšte ne može postaviti.*

Je li to službeni stav vaše Crkve?

– *To je vekovna praksa. Nikada se to pitanje nije postavljalo...³⁹*

Nato su uslijedile brojne reakcije i svećenika i vjernika, i s katoličke i s pravoslavne strane.⁴⁰ Vikarni episkop dao je pred Božić kratak intervju i beogradskom *Pravoslavljju* gdje je naglasio da je u *Glasi Koncila* »izložio osnovno učenje Pravoslavne Crkve onako kako je nama od Svetih Otaca predano i u Pravoslavnoj Crkvi opšte prihvaćeno«. Dodao je da je »razgovor vodio isključivo u svoje lično ime i potpuno privatno«. ⁴¹ Episkopovi odgovori ponukali su uredništvo *Glasa Koncila* da uputi »molbu Svetom Sinodu Srpske Pravoslavne Crkve da naše čitaoce službeno izvijesti o stavovima te Crkve prema pitanju uzajamnog priznavanja valjanosti sakramenata i mogućnostima primjene Eku-

³⁶ S. THOMAS AQUINAS, *nav. dj.*, quaest. 67, art. 1: *Et sic ad diaconum non pertinet quasi ex proprio officio tradere sacramentum baptismi: sed in collatione huius sacramenti et aliorum assistere et ministrare maioribus.*

³⁷ A. de HALLEUX *veli da se može požaliti što je novi Kodeks ubrojio đakone u redovite služitelje*, *nav. čl.*, 164.

³⁸ *Red krštenja*, br. 11.

³⁹ *Mogućnosti i granice ekumenizma kod nas*, u: *Glas Koncila*, 22/1969, 6.

⁴⁰ *Usp. Glas Koncila* 23/1969,14; 24/1969,12; 1/1970,16.

⁴¹ *Pravoslavlje*, 18. XII. 1969, preneseno u *GK*, 1/1970,16.

menskog direktorija na našem području.«⁴² Poslije toga oglasila su se dva ugledna teologa SPC. Dr. Dimitrije Dimitrijević izjavljuje: »Pravoslavni teolog će se, stoga, čuvati da daje izjave o tome kako su svete tajne rimokatoličke crkve, na primer, problematične ili čak nevaljane, i kako svete tajne postoje samo u pravoslavnoj crkvi. On to neće činiti već i zato što će znati da takve sumnje uopšte ne proističu iz pravoslavnog učenja već je to stav jedne konzervativne školske struje kod nas.«⁴³ A drugi je dr. Blagota Gardašević koji je podnio dokumentaran izvještaj beogradskoga Bogoslovskog fakulteta Svetom Arhijerejskom Sinodu SPC u vezi s valjanošću katoličkih sakramenata.⁴⁴ Izvještaj je pročitao na ekumenskom simpoziju u Regensburgu 1970. Najprije je objavljen na talijanskom,⁴⁵ zatim na njemačkom jeziku.⁴⁶ (O tom smo kratko pisali u *Službi Božjoj* 1976. godine).⁴⁷ U tom referatu Fakultet zauzima drukčiji stav nego što je onaj episkopa Krstića: »Danas su katolici smatrani hereticima samo od jedne ekstremističke skupine u okviru Pravoslavne Crkve. Nakon posljednjih događaja u rimokatoličkoj Crkvi i nakon njezinih ekumenskih napora, i izrazi kao što su 'šizmatici' ili 'heretici' rijetko se čuju.«⁴⁸ Na pitanje: Smatraju li pravoslavni valjanim katoličko krštenje i potvrdu, izvjestitelj, obradivši mjerodavne stavove sabora, simbola, otaca istočnih i zapadnih, pravoslavnih teologa i kanonista srpskih i drugih, izjavljuje: »Srpsko-pravoslavna Crkva ima ovo uvjerenje: kršćani rimokatolici jesu ne samo valjano kršteni, nego i valjano potvrđeni, jer se ti sakramenti ne ponavljaju prilikom primanja u pravoslavlje.«⁴⁹ Kao što se vidi, odgovor je prof. Gardaševića, odnosno Bogoslovskoga fakulteta nesumnjivo jasan i dokumentiran. Pretpostavljamo da je uručen Sv. Arhijerejskom Saboru SPC. Nije nam poznato da je objavljen na srpskom jeziku. Niti da se o njemu izjasnio spomenuti Sabor. Niti je prema tome Srpska Pravoslavna Crkva zauzela služben stav u vezi s priznanjem katoličkih sakramenata.

Da zaključimo ovaj prvi dio: dogovorni ekumenski tekst o *Vjeri, sakramentima i jedinstvu Crkve* ostaje na razini teološkog usklađivanja a ne službenoga crkvenog pristajanja ili uzajamna priznavanja. Čini se da je dalek cilj pred nama, ali vjerujemo da smo na putu prema njemu. Sve krsne obredne promjene u latinskoj predaji nisu utjecale na izmjenu vjere u sakrament krštenja. Katolici drže da s pravoslavnicima imaju istovjetnu vjeru s obzirom na sve

⁴² *Glas Koncila*, 24/1969, 12. Vidi također *GK* 1/1970, 16.

⁴³ *Vesnik*, organ glavnog saveza udruženog pravoslavnog sveštenstva SFRJ, 15. III. 1970. (*GK* 7/70.5).

⁴⁴ V. J. POSPIŠIL, *Brakovi istočnih pravoslavaca sklopljeni izvan njihove Crkve*, u: *Bogoslovska smotra*, 2-3/1972, 223, bilj. 5. piše da je to »izvještaj teološkog fakulteta u Beogradu sinodi srpske pravoslavne Crkve prigodom objelodanjivanja jednog intervjua biskupskog vikarija Danila katoličkim novinama *Glasu Koncila* (1969, 9. studeni) u kojemu je on zanjekao valjanost katoličkih sakramenata.«

⁴⁵ B. GARDAŠEVIĆ, *Validità dei sacramenti della Chiesa cattolica romana presso gli ortodossi*, U. *Ekklesia*, (Loppiano, Firenze), IV/1970, 43-62.

⁴⁶ B. GARDAŠEVIĆ, *Die Gültigkeit der römisch-katholischen Sakramente bei den Orthodoxen*, u: *Taufe und Firmung*, Zweites Regensburger Ökumenisches Symposium, Ernst Ch. Suttner (hrs.) Regensburg 1971, 125-140.

⁴⁷ *Stavovi nekih teologa Srpske pravoslavne Crkve prema »bogoštovnom zajedničju«*, u: *SB*, 3/76, 197-204, napose: 197-198.

⁴⁸ B. GARDAŠEVIĆ, *nav. čl. tal. izd. 44; njem. izd. 126.*

⁴⁹ *Isti, nav. čl., 51; njem. 131.*

sakramente, pogotovo na krštenje. A to nije beznačajno u ovom ekumenskom *kairosu* i hodu. Pravoslavni kao cjelina još se nisu službeno izjasnili o valjanosti katoličkih sakramenata. Vjerojatno to i neće učiniti bez vaseljenskoga sabora. Međutim, gotovo sve Pravoslavne Crkve praktično priznaju katoličko krštenje. Među njima i SPC u svojoj velikoj većini, isključujući »stav jedne konzervativne školske struje« odnosno »jedne ekstremističke skupine«, koja vjerojatno nije bez utjecaja na odluku Arhijerejskoga Sinoda. Spomenuti pravoslavni prigovori koji se odnose na različitu krsnu praksu: polijevanje/redosljed sakramenata/djelitelj krštenja – ne bi smjeli poprimati na važnosti niti navoditi da se ponovno vraćamo na ona razdoblja u kojima smo se polemički natjecali tko će više izmisliti međusobnih razlika. Sv. Augustin zauzeo je širok ekumensko/okonomijski stav prema krštenju odijeljene braće svoga vremena: »Ne priznajući dakle naše krštenje niječu da smo braća; mi pak ne ponavljajući njihovo, a priznajući svoje, njima kažemo: Braća ste nam«. ⁵⁰

II. DIJALOG O KRŠTENJU U OKVIRU EKUMENSKOG VIJEĆA CRKAVA

KRŠTENJE, EUHARISTIJA, MINISTERIJ

Baptism, Eucharist, Ministry (BEM) ili dokument iz Lime 1982. g., radila je Komisija »Vjera i ustrojstvo« (Faith and Order ili Faith and Constitution) sve tamo od svoje prve skupštine održane u Lausanni 1927, ali neposredne su pripreme za Euharistiju od 1967, za krštenje od 1970, za ministerij od god. 1972.⁵¹ Tekst predstavlja vjerojatno najznačajniji ekumenski teološki sporazum ne samo u okviru Ekumenskog Vijeća Crkava koje se sastoji od 307 članica, nego je jedan od najzanimljivijih konvergentnih tekstova na teološkom kršćanskom polju od istočnog ili zapadnog raskola do danas. Tekst je izradila Komisija sastavljena od 120 članova: anglikanaca, pravoslavaca, protestanata i rimokatolika⁵² (ovih posljednjih ima 12, postavilo ih je Papinsko vijeće za promicanje jedinstva, a rade u svoje osobno ime, s punim pravom glasa). Članovi dakle dolaze iz »bogate raznolikosti kulturnih okoliša i tradicija«, koje »Boga štiju na desecima jezika i žive pod svakovrsnim političkim sustavima«. Komisija veli da je postigla »značajan stupanj dogovora«, ako ne potpun dogovor, a naravno, ostalo je prostora za daljnje rasprave. Tekst je do te mjere sazeo da su članovi mogli zatražiti »službeni odgovor... na najvećoj prikladnoj razini autoriteta«, postavljajući (u predgovoru) svakoj Crkvi ova tri pitanja:

⁵⁰ S. AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psal.*, 32, 19; PL 36,299: *Illi ergo non agnoscendo baptismum nostrum, negant nos esse fratres: nos autem non repetendo ipsorum, sed agnoscendo nostrum, dicimus eis: Fratres nostri estis.*

⁵¹ Usp. P. VANZAN, *Un'altra importante tappa nel cammino ecumenico: La risposta cattolica al »BEM«*, u: *La Civiltà Cattolica*, I/1988, 6. II. 88, 236–248.

⁵² H. MEYER and L. VISCHER (ed. by), *Baptism, Eucharist Ministry*, u: *Growth in Agreement, Reports and Agreed Statements of Ecumenical Conversations on a World Level*, World Council of Churches, Geneva 1982, Faith and Order, Paper 108, 465–503; *Baptism: 470–475*. Talijansko izdanje: *Battesimo Eucaristia Ministero*, (a cura di P. RICCA i L. SARTORI), Elle Di Ci–Claudiana, Torino 1984, donosi također uz neke brojeve i izvorne komentare kako ih je Komisija sastavila.

1. *Dokle vaša Crkva može prepoznati u ovom tekstu vjeru Crkve kroz stoljeća?*

2. *Kakve posljedice vaša Crkva može povući iz ovoga teksta za svoje odnose i dijaloge s drugim Crkvama, osobito s Crkvama koje također priznaju ovaj tekst kao izraz apostolske vjere?*

3. *Kakve upute vaša Crkva može primiti od ovoga teksta za svoje bogoslužje, za svoj život i svjedočenje na području (kršćanske) pouke, etike i duhovnosti?»*

1. Kratak sadržaj nauke o krštenju prema dokumentu BEM

– Krštenje je ukorijenjeno u služenju Isusa iz Nazareta, u njegovoj smrti i uskrsnuću. To je Božji dar podijeljen u ime trojstvenoga Boga. Isus je ustanovio krštenje kako nam svjedoče spisi NZ. Crkva to od samih početaka prakticira kao obred obveze prema Gospodinu koji izliva svoju milost na narod (br. 1).

– Krštenje je znak novoga života po Kristu. Ono krštenika povezuje s Kristom i s njegovim narodom. Da označi jednu jedincatu stvarnost krštenja, Crkva se služi mnogim biblijskim slikama kao što su: voda, sudjelovanje u smrti i uskrsnuću Kristovu, očišćenje grijeha, prosvjetljenje, zaodijevanje Kristom, obnova u Duhu, izlazak iz ropstva (2).

– Krštenje naznačuje sudjelovanje u životu, smrti i uskrsnuću Isusa Krista, koji je kršten u Jordanu u solidarnosti s grešnicima. Po tom su kršćani uronjeni u osloboditeljsku smrt Kristovu u kojoj su njihovi grijesi pokopani, »stari Adam« razapet s Kristom i moć grijeha slomljena, da bi s njime uskršli (3).

– Krštenje uključuje ispovijed grijeha i obraćenje srca. Krist krštenicima prašta, čisti ih i posvećuje. Primaju novo etičko usmjerenje pod vodstvom Duha (4).

– Duh je Sveti na djelu u životu osoba prije, za vrijeme i poslije njihova krštenja. To je onaj isti duh koji je objavio Isusa kao Sina, koji je dao moć i jedinstvo učenicima na Pedesetnicu. Bog na pojedine vjernike izliva pomazanje i obećanje Duha Svetoga, označuje ih svojim biljekom i stavlja u njihovo srce zalag baštine djece Božje (5).

– Krštenje je znak i biljeg našega zajedničkog učenja. Po njemu krštenik je u jedinstvu s Kristom i s Crkvom svih vremena i mjesta. Postoji samo jedno jedincato krštenje koje je ujedno poziv Crkvama da nadvladaju svoje podjele i vidljivo očituju svoje zajedništvo.

– Komisija ovdje daje *komentar*: Nesposobnost Crkava da uzajamno priznaju svoje različite krsne prakse kao načine sudjelovanja u jednom krštenju, te njihovo sadašnje stanje podjela, unatoč uzajamnu priznanju krštenja, dramatično očituje činjenicu da je svjedočenje Crkve podijeljeno. Hitna potreba da se pronađe krsno jedinstvo nalazi se u središtu ekumenske zadaće (6).

– Krštenje je znak Božjega kraljevstva i života budućega vijeka (7).

– Krštenje je u isto vrijeme Božji dar i ljudski odgovor na taj dar. Sve Crkve priznaju nužnost vjere da se primi spasenje sadržano i očitovano u krštenju. Potrebno je osobno zalaganje da netko bude odgovoran član tijela Kristova (8).

– Kršćaninov je život trajna borba, ali i trajan doživljaj milosti. Dok živi za Krista, za Crkvu, za svijet koji on ljubi, kršćanin u nadi očekuje objavljivanje novoga stvorenja i vrijeme kad će Bog biti sve u svima (9).

– Mjesto kršćanskoga svjedočenja jest Crkva i svijet. Iz krštenja proizlaze etičke obveze koje traže ne samo vlastito posvećenje nego potiču kršćane da se bore za ostvarenje volje Božje na svim područjima života (10).

– Ne može se isključiti mogućnost da se krštenje djece obavljalo i u apostolsko doba, ali jasnije zasvjedočena praksa krštenja u novozavjetnim spisima jest ona na temelju osobne ispovijesti vjere. Ima Crkava koje krste djecu, ima onih koje krste odrasle vjernike, ima onih koje krste vjernike koji dolaze iz drugih religija (11).

– U svakom slučaju, krštenik se kreće u zajednici vjere i vjernosti Bogu. Cijela zajednica potvrđuje svoju vjeru u Boga i obvezuje se da će kršteniku osigurati prostor svjedočenja i služenja.

Komentar: Kad se upotrebljava izraz »krštenje djece« i »krštenje vjernika«, treba imati u vidu da je razlika u osobama koje krste kandidate svake dobi i koje krste samo odrasle osobe. Praksa krštenja djece naglašava zajedničku vjeru i vjeru koju dijete dijeli s roditeljima (12).

– Krštenje je neponovljiv čin. Treba izbjeći bilo kakvu praksu koja se može protumačiti kao »ponovno krštenje«.

Komentar: Otkako su Crkve došle do širega shvaćanja i uzajamna prihvaćanja, i ulaze u tješnje odnose svjedočenja i služenja, zamoljene su da bi se htjele suzdržati od svake prakse koja može staviti u sumnju sakramentalnu cjelovitost drugih Crkava ili umanjiti neponovljiv karakter sakramenta krštenja (13).

– Pashalno otajstvo smrti i uskrsnuća Kristova nerazdvojivo je povezano s pentekostalnim darom Duha Svetoga. Kršćani imaju razna mišljenja s obzirom na određivanje znaka dara Duha Svetoga. Za jedne to je sam obred vode. Za druge mazanje mašću i/ili polaganje ruku, što mnoge Crkve nazivaju potvrdom, za treće radi se o svim trima gestama. Svi se slažu da je kršćansko krštenje u vodi i Duhu Svetom.

Komentar: U nekim se predajama tvrdi da kao što nas krštenje suobličuje Kristu raspetom, umrlom i uskrsnom, tako kršćani s krizmom primaju dar Duha Pedesetnice od Sina koji je primio pomazanje. Ako krštenje, kao pritjelovljenje Tijelu Kristovu, po svojoj naravi teži euharistijskom zajedništvu tijela i krvi Kristove, postavlja se pitanje kako se jedan daljnji i odijeljeni obred može postaviti između krštenja i pripuštanja pričesti. Crkve koje krštavaju djecu, ali im ne daju prvu pričest u tom obredu, trebale bi se pitati jesu li potpuno vrednovala i prihvatila posljedice krštenja. Krštenje treba neprestano potvrđivati. Najprirodniji oblik potvrđivanja jest slavlje euharistije (14).

– Uzajamno priznanje krštenja, što se sve više događa, znak je i važno sredstvo da se izrazi krsno jedinstvo darovano u Kristu. Gdje god je moguće, Crkve bi trebale jasno izraziti uzajamno priznanje svojih krštenja (15).

– Oni koji krštavaju odrasle trebali bi imati u vidu da su djeca stavljena pod zaštitu milosti Božje. A koji prakticiraju krštenje djece trebali bi se čuvati prakse da krštavaju, kako se čini, bez prosuđivanja (*the practice of apparently indiscriminate baptism*) (16).

– Krštenje se obavlja vodom, u ime Oca, Sina i Duha Svetoga (17).

– U krsnom slavlju simbolična se vrijednost vode ne bi smjela minimalizirati. Čin uronjavanja može očitovati izraziti činjenicu da u krštenju kršćanin sudjeluje u smrti, pokopu i uskrsnuću Kristovu.

Komentar: U nekim teološkim predajama voda naznačuje ne samo očišćenje stvora nego i produžetak između staroga i novoga stvorenja (18).

– Prema praksi prvih vijekova dar Duha Svetoga u krštenju može se naznačiti i drugim načinima: polaganjem ruku, mazanjem ili krizmom, znakom križa. Ti izražajni znakovi mogu obogatiti liturgiju (19).

– U svakom krsnom slavlju morali bi se naći ovi elementi: navještaj biblijskih riječi koje se tiču krštenja, zaziv duha Svetoga, odreknuće od zla, ispovijest vjere u Krista i u Presveto Trojstvo, uporaba vode, izjava da su krštenici stekli novi identitet kao djeca Božja i članovi Crkve koji su pozvani da svjedoče za Evanđelje. Neke Crkve smatraju da kršćanska inicijacija nije potpuna bez pečata dara Duha Svetoga i sudjelovanja krštenika na svetoj pričesti (20).

– Prigodom slavlja potrebno je protumačiti smisao krštenja: sudioništvo u smrti i uskrsnuću Gospodnjem, obraćenje, oprostjenje, očišćenje, dar Duha Svetoga, pritijelovljenje Tijelu Kristovu i znak Kraljevstva (21).

Komentar: Kad Crkve spremaju svoje upute o krštenju, trebale bi paziti da zadrže naglasak na pravom kršćanskom značenju krštenja, da izbjegavaju da se krštenici nepotrebno udaljuju od svoje mjesne kulture zbog nadijevanja stranih imena. U nekim multitudinističkim europskim i sjeverno američkim Crkvama, krštenje se djece obavlja, kako se čini, bez prosuđivanja. To navodi Crkve koje prakticiraju krštenje odraslih da odbijaju priznati valjanost krštenja djece. A neke afričke Crkve prakticiraju krštenje Duha Svetoga bez vode. Komisija poziva na proučavanje te prakse i njezin odnos prema krštenju vodom (21).

– Krštenje normalno obavlja zaređen službenik, iako su u nekim okolnostima i drugi ovlašteni krštavati (22).

– Budući da je krštenje vezano uz zajednički i bogoštovni život crkve, normalno bi ga bilo obavljati za vrijeme bogoslužja da vjernici izraze dobrodošlicu kandidatu. Kao i u praksi stare Crkve Vazam, Pedesetnica i Bogojavljenje najbolje su prigode za krsno slavlje (23).

2. Odgovori kršćanskih Crkava na BEM

Od 1982. do 1987. na dokument je odgovorilo 185 Crkava i crkvenih zajednica te preko stotinu raznih grupa i pojedinaca,⁵³ a objavljena su 143 službena odgovora u dosadašnjih šest svezaka.⁵⁴

PRAVOSLAVNI. Predstavnici Pravoslavnih Crkava zajednički su odgovorili s Međupravoslavnog simpozija u Brooklinu 1985. god. Primijetili su da u odsjeku o krštenju nedostaju razjašnjenja ovih pitanja: »odnosi između jedinstva Crkve i krsnoga jedinstva (br. 6); uloga Duha Svetoga u krštenju i prema tome odnos između krštenja i krizme (potvrde), koji povezuje vodu i Duha pritijelovljujući članove Tijelu Kristovu (br. 5, 14); uloga egzorcizma i odreknuća od Zloga u krsnom obredu (br. 20); nazivi 'znak', 'sakramentalni znak', 'simbol', 'celebrant' (br. 22), »etički život« i drugi termini u tekstu.«⁵⁵ Na BEM

⁵³ Usp. *Riunione plenaria della Commissione di Fede e Costituzione*, u: *Studi Eumenici*, 4/1989, 468.

⁵⁴ Usp. M. THURIAN (ed. by), *Churches respond to BEM. Official responses to the »Baptism, Eucharist and Ministry«*, Text, Faith and Order, vol. I, Paper 129, World Council of Churches, Geneva 1986; vol. II, Paper 132, 1986; vol. III, Paper 135; vol. IV, Paper 137, 1987; vol. V, Paper 143; vol. VI, Paper 144, 1988.

⁵⁵ *Ondje*, vol. I, 125. Bili su predstavnici iz 19 Pravoslavnih Crkava. Iz Srpske Pravoslavne Crkve o. Atanasije Jevtić (popis str. 128).

su odgovorile pojedinačno neke Pravoslavne Crkve. Navodimo ih po redosljedu objavljivanja odgovora.

Ruska Crkva u svojim primjedbama ističe da nije u pitanju da se Isus solidarizirao s grešnicima, nego da je on uzeo na sebe grijeh svijeta. Premalo je reći da je krštenje ukorijenjeno u životu i djelu Isusa Nazarećanina a da se istovremeno ne istakne njegovo božanstvo i spasiteljska uloga.⁵⁶

Bugarska Crkva navodi, uz ostalo, da postoji razlika u sakramentalnoj formuli. Kod pravoslavaca bezlična: *Neka se krsti*, kod drugih osobna: *Ja te krstim*. »Pravoslavna Crkva ne može mijenjati ovu formulu, kojom se ističe da je pravi djelitelj sakramenta sam Bog.« Ona upotrebljava izraze »misteriji« a ne »sakramenti«. Isto tako nemoguće je za pravoslavce prihvatiti krštenje »podijeljeno samo polaganjem ruku, kako se prakticira u nekim afričkim crkvama«.⁵⁷

Aleksandrijski patrijarhat kaže da bi prvi službeni stav o tim pitanjima mogao zauzeti svepravoslavni sabor, da odluči o stavu pravoslavne Crkve kao cjeline. »U svakom slučaju, vrijeme za takav sabor još nije zrelo, niti tekst poziva na takav tretman«.⁵⁸

Rumunjska Crkva traži da se jasno izloži sakramentalan karakter krštenja i krizme, uzajaman odnos između sakramenta inicijacije, oslobođenje po krštenju od veza grijeha, iskonskoga i svakoga drugoga, te da se proučava krštenje djece kao stalne prakse prve i apostolske Crkve.⁵⁹

Ekumenski patrijarhat iz Carigrada naglašava da BEM, kakav je sada, ne može ni na koji način »izražavati jedinstvo i zajedništvo vjere i predaje jedne, svete, katoličke i apostolske Crkve vjerskih simbola, sabora i otaca s kojima se naša pravoslavna Crkva poistovjećuje«. Uz mnogo pozitivnih elemenata, navode se i oni negativni: BEM-u nedostaje solidna ekleziološka potka. Stoga on ne može biti ni vjeronaučni priručnik ni bogoslužni obrednik za pravoslavne. Štoviše, BEM ne omogućuje ni interkomuniju, niti čak euharistijsko gostoprimstvo, bez nužnih uvjeta za takvo jedinstvo. Na kraju, »receptija« BEM-u ne uključuje ni ekleziološko ni praktično priznanje sakramenata inicijacije drugih Crkava s kojima se vodi dijalog, ali se ne živi u zajedništvu.⁶⁰

Grčka Crkva smatra da je Komisija prekoračila konstitucije EVC. Njezin teološki odbor, »unatoč tome što ta činjenica ohrabruje sve vrste teološkoga vrednovanja tekstova iz Lime, drži da je ne samo bez ikakve vrijednosti nego čak i štetan bilo kakav služben ili neslužben crkveni odgovor«.⁶¹

Za Srpsku Pravoslavnu Crkvu ne znamo je li odgovorila, odnosno nema njezina odgovora u spomenutih šest svezaka.

ANGLIKANCI. Najopsežniji odgovor, od gotovo 50 stranica, stigao je od Crkve u Engleskoj, koja broji preko 27 milijuna vjernika. Generalna sinoda odgovorila je na sva četiri pitanja BEM-a i u svakom odgovoru dotiče se i krštenja. Anglikanci u BEM-u prepoznaju »vjeru Crkve kroz vjekove« i u korist toga ovako su glasali: 383 glasa za, 11 protiv, 1 suzdržan.⁶²

⁵⁶ Usp. Russian Orthodox Church, *nav. dj.*, vol. II, 5–12.

⁵⁷ Usp. Bulgarian Orthodox Church, *nav. dj.* vol. II, 13–23.

⁵⁸ Usp. Greek Orthodox Patriarchate of Alexandria, *nav. dj.* vol. III, 1–3.

⁵⁹ Usp. Romanian Orthodox Church, *nav. dj.*, vol. III, 4–15;

⁶⁰ Usp. Ecumenical Patriarchate of Constantinople, *nav. dj.* vol. IV, 1–7.

⁶¹ Usp. Greek Orthodox Church, *nav. dj.*, vol. V, 1–3.

⁶² Usp. Church of England, *nav. dj.*, vol. III, 30–79; Baptism: 34–41, 66–68, 75–76.

Odgovore OSTALIH Crkava i crkvenih zajednica nemoguće je ovdje i u sažetku donijeti.

3. Katolički odgovor

Katolička Crkva, koja nije članica EVC, nije bila dužna slati svoj odgovor. Ali značajno je koliko je Komisija očekivala taj prilog jer je stalno odgađala rok predaje: najprije 1984, zatim 1986. i konačno jesen 1987.⁶³ Papinsko vijeće za jedinstvo kršćana htjelo je dati što službeniji i što temeljitiji prilog. Nakon što je primilo mišljenja brojnih biskupskih konferencija i katoličkih učilišta svijeta, u suradnji s Kongregacijom za nauk vjere, sastavilo je odgovor od 40-ak stranica i 21. VII. 1987. poslalo ga tajništvu FO.⁶⁴ Prema riječima predsjednika FO. J. Dreschnera, opširan katolički odgovor jest »jedan od najrasvjetnijih i najkorisnijih«⁶⁵ koji je prispio u Ženevu.

U Uvodu katolička strana kaže da je BEM u skladu sa zahtjevima UR-a. U njemu vidi »značajan rezultat ekumenskog gibanja«. Iako tekst ima nedostataka, Katolička Crkva smatra: ako bi Crkve i crkvene zajednice odgovorile na usklađene tekstove, »vjerujemo da bi to bio napredak u ekumenskom pokretu«. Tekst ne nudi posve sustavan traktat o trima sakramentima, nego radi o onim vidovima i točkama koje su od uzajamna priznanja, sve izraženo novim teološkim rječnikom. Odgovarajući na BEM, »mi nastojimo i identificirati i priznati uspjeh, daljnje korake koji su poduzeti, i u isto vrijeme vidjeti sebe kao sudionike u procesu koji se mora nastaviti prema cilju vidljiva jedinstva Crkve«. »U ovom odgovoru tretiramo određen broj pitanja koja smatramo posebno važnima u tekstu. Tu je mnogo toga što možemo potvrditi i moramo graditi na tim pozitivnim uspjesima. Ima točaka koje kritiziramo, i one će biti jasno označene. Ima nekih temeljnih podataka, tvrdnji koje smatramo kritičnim i potrebnim da se dalje dorađuju kako bi se promicao napredak u ekumenskom pokretu. Ne komentiramo svaku točku.«⁶⁶ Bez ekleziološkoga temelja ne može se proučavati ni BEM. Katolički odgovor napose upozorava na ova tri nedostatka: 1. Dokumentu nedostaje jasan pojam sakramenata i sakramentalnosti (ne daje razloge zašto je krštenje neponovljiv čin. Je li krštenje nužno za spasenje?), »iako BEM dokazuje da ima mnogo vidova koje kršćani mogu zajednički potvrditi,« 2. Dokument dostatno ne razlikuje »apostolsku predaju koja nas obvezuje jer je ukorijenjena u Objavi, i razne predaje koje se mogu razvijati u mjesnim Crkvama« (krštenje: bez vode; Euharistija:⁶⁷ bez vina i kruha; ređenje: žena). 3. Neizostavan je daljnji studij naravi autoriteta u Crkvi, pogotovo što je nerazrješivo i uzajamno povezano »priznanje zaređenih službi

⁶³ Usp. P. VANZAN, *nav. čl.*, 236–237.

⁶⁴ Usp. THE SECRETARIAT FOR PROMOTING CHRISTIAN UNITY, *Catholic Response to »Baptism, Eucharist and Ministry« (BEM)*, u: *Information Service* (engl. ed.), III–IV/1987, 121–139; *Baptism*: 125–128. Isto u: M. THURIAN (ed. by), *Churches respond to BEM*, vol. VI, 1–40, *Baptism*: 9–16.

⁶⁵ Usp. Govor prof. Dreschnera u audijenciji kod pape Ivana Pavla II., 30. III. 1989. *Information Service*, II/1989, 65–66: *the lengthy response from the Roman Catholic Church has been one of the most clarifying and helpful* (s. 66).

⁶⁶ Usp. Roman Catholic Church, u: *Churches respond to BEM*, vol. VI, 4–5.

⁶⁷ O katoličkom odgovoru na BEM u vezi s Euharistijom vidi u članku *Euharistija u dosadašnjem ekumenskom dijalogu*, u: *BS*, 1–2/1989, 216–217.

i crkveni značaj vjerske zajednice«. Čitajući BEM katolici postavljaju ova pitanja: »Koji su bitni elementi autoriteta i reda u Crkvi? Koja je narav i uloga odlučnog autoriteta u prosuđivanju volje Božje s obzirom na razvoj službe u Crkvi u prošlosti i s obzirom na sadašnje potrebe Crkve? S tim u vezi, je li točno shvaćanje trostruke službe i njezinih funkcija, kako je izloženo u BEM-u? Na primjer, prema tekstu BEM, pripada li trostruka služba konstitutivnom bitku Crkve ukoliko je korištenjena u volji Božjoj za Crkvu ili je to samo ekumenska dobrobit (*bene esse*) Crkve? Kako se to odlučuje? Kojim autoritetom?«⁶⁸

Što se tiče *krštenja* katolički odgovor najprije daje *Opću ocjenu*. Smatra da je tekst BEM utemeljen pretežno na novozavjetnoj nauci o krštenju. Ima mnogo sličnosti, i izražajem i sadržajem, s načinom vjere Crkve o krštenju kako ga je postavio II. vatikanski sabor i liturgija kršćanske inicijacije koju je proglasio papa Pavao VI. Osobito su istaknute tri točke: a) krštenje se priznaje kao dar i djelo trojstvenoga Boga; b) praksa krštenja jest integralni dio Božjega plana da skupi sve u svoje kraljevstvo po Crkvi, u kojoj se nastavlja Kristovo poslanje u Duhu, i c) krštenje je sakramentalna stvarnost. Odgovor daje i *Posebne primjedbe*. Ponajprije *ustanova krštenja* dobro je prikazana: u smrti i uskrsnuću Kristovu. Ali *značenje krštenja* nedostavno je objašnjeno. Postoji krštenje koje je obavljeno u odijeljenim crkvenim zajednicama, a baš ono daje temeljnu vezu zajedništva, daleko dublju od bilo čega što nas razdvaja.

Nedostavno je istaknuta veza između nužnosti krštenja i općega spasenja, to više što se ne spominje »iskonski grijeh«, niti se ulazi u pitanje jesu li i zašto su svi ljudi grešnici u smislu nauke o praiskonskom grijehu. Može se donekle razumjeti da u ovakvu dogovornu teksturu nema izraza iskonski grijeh, ali ako je jasno utemeljen u Svetom pismu, izričito naglašen u patristici, izrazito povezan s praksom krštenja, katolici misle da »bi bilo prikladno da nauka o prvotnom grijehu, i imenito i sadržajno, bude uvrštena u raspravu o značenju i učincima krštenja«.

BEM govori o znaku i biljegu krštenja. Ali ne dostavno jasno. Katolici naglašavaju: slika »biljega« ili »pečata«, posebno ako je uzeta u vezi s liturgijskom praksom biljegovanja i mazanja onih koji se krste u obliku križa, bila je veoma razvijena u patrističkom razdoblju. Nije jasno cilja li tekst na taj patristički razvoj, koji je imao važno mjesto u refleksiji Crkve, posebno u latinskoj predaji, o sakramentalnosti krštenja. I doveo je do tumačenja da krštenje nije ponovljivo, da može biti čak stvarni sakrament, iako se čini da, zbog nedostatka potrebne dispozicije, krštenik ne živi kao posvećena osoba, te da krštenje pritijelovljuje Crkvi, da u zajednici za koju se kaže da nije u savršenu zajedništvo s Crkvom može biti priznato kao pravo krštenje. Katolici smatraju da bi produbljenje teologije o biljegu/pečatu obogatilo BEM.

Zatim se katolički odgovor osvrće na odnos *krštenje – vjera*. Milost krštenja izvrsno je prikazana u odnosu na Boga, ali ne i u smislu ekleziološke dimenzije krsne milosti. S obzirom na *krsnu praksu*, katolici se ne slažu s BEM-om u pojmu »krštenje vjernika i krštenje djece«. Jer i djeca, krštena, postaju članovi vjerničke zajednice. Prema tome, bilo bi bolje reći – krštenje odraslih i djece. Crkva polazi od uvjerenja da je krštenje dar Božji. Djeca su također pod iskonskim grijehom, a po krštenju sudjeluju u milosti Kristovoj. Možda se ondje gdje se čini da postoji krsna praksa bez prosuđivanja (*apparent indiscri-*

⁶⁸ *Ondje*, 6–9.

minate baptism) polazi od primjećivanja sa strane nekih koji ne prakticiraju krštenje djece da se krštenje obavlja tako da ispada kao neki »magičan« ili »automatski« čin. Ali u Katoličkoj Crkvi postoje veoma ozbiljni propisi o pripremi roditelja za krštenje djece, i vrlo ozbiljna odgovornost njihova da ih u tom duhu odgajaju do zrela povjerenja Kristu.

Katolički odgovor prihvaća naglašenost veze krštenja–krizme/potvrde. Ali ističe »da pojava različita sakramentalnog obreda nazvana krizmom ili potvrdom jest normativan razvoj u vjeri Crkve«. Iako se dar duha Svetoga daje već u krštenju, ipak neki vidovi duhovskog dara doveli su do toga da budu označeni u liturgiji kršćanske inicijacije mazanja uljem i molitve s polaganjem ruku. Ti su vidovi: opunomoćenje svjedoka i ustrajnost u kušnjama te javno očitovanje pripadništva Crkvi. To je razlog zašto Katolička Crkva vjeruje da je potvrda različita tajna od krštenja u kojem se daje poseban i jedinstven dar Duha Svetoga.

Na kraju s obzirom na *krsno slavlje*, katolici drže da je voda bitan element i čude se kako je dokazana očiglednost suda u komentaru 21b da se »u multitudinističkim europskim i sjevernoameričkim Crkvama krštenje djece često prakticira na prividno neprosudben način«.⁶⁹

Nakon što su pristigli željeni odgovori, Središnji odbor FO sastao se prošle godine u Budimpešti i usvojio izjavu: »BEM – trajan poziv na jedinstvo«. Ispitao je »procese i reakcije« na svekršćanski tekst iz Lime. Izronila su tri problema koji traže produbljenje: odnos crkvenog i vjerskoga života s Biblijom i Predajom, sakramentat i sakramentalnost, i ekleziologija, tj. narav i poslanje Crkve. Pripremit će se konačan izvještaj za Canberu '91.⁷⁰

Zaključak

Ako postoje nesporazumi, doduše na praktičnom, ne na dogmatskom području svetih tajni odnosno sakramenata između Katoličke i Pravoslavne Crkve, koje su inače *Ecclesiae sorores*, kao što smo vidjeli razglabajući zajednički dokument iz Barija 1987. godine, koliko će više razlika biti unutar Ekumenskog Vijeća Crkava, *corpusa Ecclesiarum et communitatum ecclesiasticarum* u koji Katolička Crkva i nije učlanjena zbog svoga poimanja autoriteta. Ponekad se može činiti da su kršćanski usklađeni tekstovi, kao što je BEM, pisani novim ekumenskim jezikom kojemu se trebaju prilagođavati sve crkvene zajednice. Kao neki kršćanski, teološki, praktični *esperanto*. On svakoj zajednici može pomoći i da izvuče drevne riječi i da stvara nove pojmove kako bi suvremenije izrazila vječnu istinu. Svjesni smo da je krštenje dvodimenzionalne funkcije; povezuje nas s Presvetim Trojstvom i stoga nas obvezuje prema cijeloj Crkvi i čitavu svijetu. Ne može se više voditi solipsistička teologija bez osluškivanja što se događa u susjednom dvorištu »odijeljene braće«, i bez sučeljenja ne samo svoje teologije nego i svoje vjere sa susjedovom. Ovo što se do sada teološki uskladilo o krštenju ne može se sigurno smatrati samo nekom umnom akrobacijom ponajboljih bogoslovnih stručnjaka, nego napornim pokušajem da se čita i vlastita vjera u zajedničkom kršćanskom kontekstu i nazivlju. Istina, daleko smo od crkvene »receptije« ili usvajanja ovakvih zajedničkih tekstova.

⁶⁹ Ondje, 9–16.

⁷⁰ Usp. *Riunione plenaria della Commissione di Fede e Costituzione*, u: *Studi ecumenici*, 4/1989, 467–470.

Ovisit će o svakoj pojedinoj Crkvi koliko će, ostavši vjerna Pismu, Predaji i vlastitom učiteljstvu, uhvatiti korak sa suvremenim gibanjem da uzmogne »staro vino« istine uspješno pretakati u »nove mjehove« ekumenskog rječnika kako bi nastavila i ispunila poslanje koje joj je Gospodin povjerio: da svi budu jedno. Tajna je krštenja na to nagoni. I još ovo: ne treba zaboraviti da živimo u vremenu kad se na svakom koraku u društveno-političkom svijetu događaju vidljiva čudesa gotovo biblijskog okusa. Smijemo, zar, vjerovati da se prava čudesa Isusova i Duhova mogu događati i u kršćanskom ekumenskom svijetu? A naša uzajamna priznanja i prihvaćanja bila bi doista čudesa.

SUMMARY

One of the major issues of post-conciliar ecumenical discussion has been the theme of the sacrament of baptism, through which one enters a certain church community. The Catholic Church recognizes the validity of baptism given in the Orthodox Churches, while on the other hand, there is no clear official position of the Orthodox Churches regarding the validity of baptism received in the Catholic Church. The position of the Serbian Orthodox Church on baptism given in the Catholic Church is also being examined. A document, published in Bari in 1987, lists a dialogue of identical and diverse points concerning baptism.

Another document of particular importance is the »Baptism, Eucharist and Ministry«, redacted by the members of the Faith and Constitution of the Ecumenical Council of Churches in Lima (Perù) 1982, to which have arrived about 185 official answers of various ecclesiastical communities, including the Catholic Church. The document presents a great step forward in the theological dialogue, yet it is still far from a consensus, especially with regards to Church »reception« and obligation.